

והיו על לב אהרן בבואו לפני ה'

בעוהשי"ת

ספר
לב אהרן

חידושי סוגיות

על מסכת ראש השנה - סוכה

מילי דשמעתהא מים עמוקים, גופת צוף מדבש מתוקים, כלולת
מגדלים נאים על יסודות חזקים, כולו מחמדים חכו ממתקים,
על אדני הפלפול והסברא מוצקים

מאת כ"ק מרן

רבינו מהר"א ט"ב שליט"א

אבדק"ק סאטמאר יצ"ו

יוצא לאור על ידי

ועד להוצאת ספרי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

חודש מנחם אב שנת תשפ"ב לפ"ק

פק"ק קרית יואל יצ"ו

ויניחהו אהרן לפני העדות למשמרת

סימן ב'

בקושיית השער המלך ומורי אבן מדוע לא גזרו גם ביום טוב כשחל בחול למאן דלא ס"ל מתוך

בשער המלך (הל' שופר פ"ב ה"ו) הקשה לפי מה דמבואר במסכת ביצה (דף יב.) דבית שמאי ס"ל דלא אמרינן ביום טוב מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ואסור להוציא ביום טוב לרשות הרבים, וכן לר' עקיבא לא אמרינן מתוך כמבואר בגמרא פסחים (דף ה:), אם כן מדוע לא גזרו חכמים אף ביום טוב כשחל בחול שמא יעבירונו, ושמא תאמר דביום טוב לא גזרו משום דמיעקרא מצוה לגמרי, אם כן היאך גזרו בשבת הלא זה מחזי כחוכא, ולומר דאליבא דבית שמאי באמת לא גזרו ותוקעין בשופר אף בראש השנה שחל בשבת, זה ודאי דוחק גדול דסתמא דמתני' יום טוב של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה, משמע דהלכה פסוקה היא, ואי איתא דאינו אלא אליבא דמאן דאית לי' מתוך לא הי' משתמיט בגמ' לומר מתני' דלא כב"ש, [וכן הקשו הטורי אבן (ר"ה כט.) והפרי מגדים (או"ח סי' תקפ"ח מש"ז סק"ה), עיי"ש] (ועיין בדברינו סימן ד' אות ב.).

א.

← יתבאר דאף לבית שמאי מותר להעביר ד' אמות ביום טוב, ומשום הוצאה לא שייך לגזור ביוזן דאסור בין ביום טוב בין בשבת

בשבת אלא נמידי דמותר לעשות ציו"ט כשאינו חל בשבת, שאז שייך לגזור באופן שחל בשבת שמא ישכח ששבת היום ויעביר ד' אמות, אבל מה שציו"ט ג"כ אסור לעשות לא גזרינן אס חל בשבת, דבאופן זה לא חיישינן שיכח שאסור לעשות מלאכה זו, דאמרינן שבדאי יזכור ע"י המצוה שאסור לעשות מלאכה זו, שימנן על לבו למה תוקע היום משום שהיום יום טוב הוא וחייב בתקיעת שופר, וממילא יזכור גם כן שאסור לעשות מלאכה זו האסורה ציוס טוב, ומיושבין כל הקושיות הנ"ל, דלא גזרו רק באופן שציוס טוב שחל בחול מותר לעשות כן וציוס טוב שחל בשבת אסור לעשות כן, שאז חיישינן שיכח את השבת ויזכור רק את היום טוב ודו"ק. אלא שמקשה לפני סברא זו נמצא דלצ"ש דלא סבירא להו מתוך וציו"ט שחל בחול ג"כ אסור להעביר ד' אמות צרה"ר, לא שייך הגזירה

קושיית העט שופר דלבית שמאי לא נגזור אף ביום טוב שחל בשבת
ואפשר לתרץ בהקדס מה דמלינו קושיא אחרת על שיטת בית שמאי, דהנה במסכת מגילה (דף ד:) הקשו בתוספות (ד"ה ויעבירוה) איך תוקעין צמולאי יום הכיפורים והלא אסור לעשות מלאכה עד שיבדיל, ותו שמא ילך אלל צקי כדחיישינן צרה"ה שחל בשבת ואס כן היה לנו למיחש להאי גזירה ועיי"ש מה שחירנו, ועי' תוס' יו"ט (מגילה פ"א מ"ב) שהקשה למה קורין בספר תורה בשבת, נגזור שמא יעבירונו, והמזרחי (בבאורו לסמ"ג, הוצא בשער המלך שם) הקשה דאף ציו"ט דלא שייך לגזור שמא יעבירונו, מכל מקום נגזור משום שמא יתקן כלי שיר דאסור ציוס טוב.
ובעט סופר (כ"ל ה') כתב לתרץ קושיות הללו צ"ש המפורשים דלא גזרינן שמא יעבירונו על מצוה

לכ"ש מותר להעביר ד' אמות ברה"ר ביום טוב, שלא
 אסרו רק איסור הוצאה, לכן שפיר שייך לגזור בשבת
 שמא ישכח ששבת היום ויעביר ד' אמות. אבל אין
 הכי נמי דמכח איסור הוצאה לא שייך למיגזר אליבא
 דכ"ש, כיון דביו"ט ג"כ אסור ליכא למיגזר כלל, דהא
 אף אם ישכח ששבת היום, מכל מקום יזכור שיו"ט
 הוא על ידי המנוה, דהא מה שרוצה לתקוע הוא
 בשביל שהיא יו"ט, וכיון שיזכור שיו"ט היום לא יוציא
 לרה"ר.

ובן יש לתרץ קושית רש"י ותוספות על דרך זה מה
 שגזר רבה מכח שמא יעבירנו ולא מכח שמא
 יוציא, שיש לומר דרבה רוצה לפרש המשנה שגזרו
 שלא לתקוע בשבת אליבא דכולי עלמא, ואף לכ"ש ולר'
 עקיבא דלית להו מתוך ואסור להוציא ביום טוב,
 לדלדיהו לא שייך לגזור בשבת אלא שמא יעבירנו
 וכמבואר, משום הכי נקט רבה שמא יעבירנו לחוד.
 וממילא מיושב גם קושית המפרשים על הרמב"ם
 ששינה מלשון הגמרא ותפס גם הגזירה דשמא יוציא
 לרה"ר, שמה שלא אמרו בגמרא הטעם דשמא יוציא
 הוא כדי שיחפרש המשנה גם אליבא דכ"ש דלית להו
 מתוך, אבל לדידן דפסקינן ככ"ה דאית להו מתוך,
 וגם הוצאה מותר ביו"ט, באמת אפשר גם לגזור מכח
 שמא יוציא לרה"ר, דהא ביו"ט מותר הוצאה ורק
 בשבת אסור הוצאה, לכן שפיר כתב הרמב"ם דיש
 לגזור שמא יעבירנו ושמא יוציאנו, דהא לדידן שפיר
 יש לגזור מכח שניהם והבן.

מערתה מיושב היטב קושית השער המלך ועורי אבן
 לכ"ש ור' עקיבא דלית להו מתוך נגזור אף
 ביום טוב שמא יעבירנו, שהרי נחבאר דאף למאן דלית
 ליי מתוך מותר להעביר ד' אמות ביום טוב, אם כן
 פשוט דלא שייך למיגזר ביום טוב שמא יעבירנו, ואף
 משום שמא יוציא גם כן לא שייך למיגזר כיון דהוא
 אסור הן ביום טוב והן בשבת אם כן אף אם ישכח
 שיום טוב היום יזכור על ידי המנוה שיום טוב היום
 ולא יוציא לרה"ר.

ביום טוב שחל בשבת, שהרי גם ביום טוב אסור,
 ובדלתי יזכור שאסור לעשות מלאכה זו על ידי המנוה,
 וקשה אם כן למה גזרינן בשבת, הרי לשיטת בית
 שמאי לא שייך הגזירה משום שביו"ט לצד נמי אסור
 עכ"ד.

קושית רש"י ותוספות מ"ט לא גזרו שמא יוציא.
 והקושיא ע"ה הרמב"ם

ומדבר נבא לכלל יישוב בקושיא זו נקדים עוד מה
 שהקשו רש"י (סוכה מג. ד"ה ויעבירנו) ותוס' (ד"ה
 שמא, וסוכה סס ד"ה ויעבירנו) על מה שאמרו גזרינן שמא
 יעבירנו ד' אמות ברשות הרבים, אמאי לא נקיט שמא
 יוציאנו מרשות היחיד לרה"ר, וע"ש מה שחירצנו.

והנה הרמב"ם כתב בפ"ג מהלכות שופר הלכה ו'
 יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת אין
 תוקעין בשופר בכל מקום, אף על פי שהתקיעה משום
 שבות ומן הדין היה שחוקעין, יבא עשה של תורה
 וידחה שבות של דבריהם, ולמה אין תוקעין, גזירה
 שמא יטלנו צידו ויוליכנו למי שיחקע לו, ויעבירנו
 ארבע אמות ברשות הרבים, או מוציאנו מרשות לרשות,
 ויבא לידי איסור סקילה, שהכל חייבים בתקיעה ואין
 הכל בקיפאין לתקוע עכ"ל. והקשו המפרשים למה שינה
 הרמב"ם מלשון הגמרא דנקט רבה רק מעביר ד'
 אמות, והרמב"ם כתב תרמי מעביר ד' אמות וגם
 הוצאה.

אף למאן דלית ליי מתוך מותר להעביר ד' אמות
 ביום טוב

ובל' אלו באמת יתורצו על נכון על פי מה שכתב
 הגאון הרבי ר' יונתן ז"ל בספר צינה לעיתים
 דמה דסבירא להו לכ"ש שיש איסור הוצאה אף ביום
 טוב דלא אמרינן מתוך, שהוא דוקא באיסור הוצאה,
 משום דילפינן לה משבת, אבל איסור מעביר ד' אמות
 אינו נוהג ביום טוב, דהלכתא גמירא ליי בשבת ואין
 למדין מהלכה, לכן ביו"ט ליכא איסור כלל, עכ"ד.

לפי זה מיושב בפשטות מה שהקשה העט קופר
 לכ"ש לא נגזור שמא יעבירנו בשבת, שהרי אף

L

בעזרה ש"ת

ספר

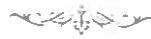
מזועדי צבי

חידושים וביאורים בעניני המועדים

חלק ראשון

ראש השנה • יום הכיפורים

סוכות • חנוכה

שהשאיך אחריו ברכה

הגאון המפורסם נזר ישראל כקש"ת

רבי צבי הירש גראדזענסקי זצוקלה"ה

ששימש כאבדק"ק אמאהא נעבראסקא אשר במדינת אמעריקא

משנת תרנ"א עד שנת תש"ח

מחבר ספרי

מקוה ישראל על הל' מקואות מילי דברכות על מס' ברכות ליקוטי צבי על שו"ע או"ח

מקראי קודש על הלכות קריאת התורה בית היין על הלכות יין נסך

ועוד כמה חיבורים יקרים שלא ראו אור הדפוס

יוצא לאור לראשונה

מכתי"ק של רבינו המחבר זי"ע

מאנסי ניו יורק - תשע"ו

סתר מקום לעשות בו דבר מאכל אפילו שלא היה לו מקום אחר פנוי, או ארג נפה או כברה לרקד קמה או לברור זרעונים לאכילת יו"ט, לוקה שהרי נעשית המלאכה ועדיין אין כאן אוכל.

אמנם י"ל דהרמב"ם לשיטתו דפסק בפ"ד מהל' ^{יו"ט פ"ד ד} כרבנן דר' יהודה, ואין מכשירי אוכל נפש בכלל אוכל נפש, ועיין בשער המלך בפרק א' מהל' יו"ט וסוד"ה עוד הקשה הפרי חדש - דפירש שלדעת הרמב"ם אפילו אם נפל ביתו ביו"ט לוקה על בנייתו, משום דסבורא ליה כרבנן דר' יהודה דמכשירי אוכל נפש אפילו אם אי אפשר לעשותן מאתמול אכור, ועיין בפתיחה כוללת להפרי מגדים להל' יו"ט אות ז' קט"ו ט"י ק"י יו"ד ק"ח י"ב ק"ט י"ג ק"ב כ"ד קכ"א.

ביו"ט לצורך אוכל נפש דבר תורה, הותרה שלא לצורך כלל, ועיי"ש שלא תירץ כלום.

וכבר כתבתי לעיל ^{ור"ה וכל כוונת} דמ"מ חייב משום מכה בפטיש דבזה לא שייך מתוך.

ועוד דעד כאן לא קאמר הרמב"ם דלא בעי לצורך כלל אלא קייב לצורך דידיה אבל מכל מקום יש במלאכה זו לפעמים צורך לשאר אדם, כמו בנין בית ביו"ט וכיוצא בזה, מה שאין כן בנין שלא לצורך כלל כמו כלי שיר, דאינו אלא לתענוג, אינו בכלל אפילו מכשירי אוכל נפש, וגם לר' יהודה אסור מן התורה גם ביו"ט, ולכן גזרו שמא יתקן כלי שיר דמשמע דאסור מן התורה לכולי עלמא.

→ **דולענין** עיקר הקושיא י"ל דר' אליעזר לא אמר שמכשירין דוחין את השבת אלא במלאכות שמבוארות בתורה, כהוצאה מרשות לרשות דנפקא ליה מאל יצא איש ממקומו ^{ישמית טו' דה"ט}, וכיוצא בזה, אבל

ועיין בב"ח סימן תצ"ה וסוף אות ב' ד"ה אבל ^{לרמב"ם} שתמה על הרמב"ם ^{ופ"א מהל'} יו"ט הל' ד' דמתיר במתוך אפילו שלא לצורך כלל, אם כן אמאי כתב י"ט ר"ל ב' דהבונה ביו"ט לוקה, הלא מדהותר מלאכת בנין לגבן

קט"ו יכתב - ונחמיות המיוחדות לשאר צרכי האדם לא תצורך אכילה כגון בנין ודריסה ואריגה וכדומה, שרובן לא לצורך אוכל נפש מיוחדות, ולכן אפילו אם לפעמים יארע נזקדה שיהיה לצורך אוכל נפש מומיט לוקה, ולזה ראו שמגבן ילקה יסתיית דבר זה מבואר ברמב"ם ופ"ג מהל' יו"ט הל' ז' וז"ל שכתב - המגבן אין בו איסור כי אם דרבנן, ועדין ליישב זה, וא"כ אם בנה תנור וכיוצא לאפות בו לוקה, ק"ו, שכתב - והוי יודע דמפשיטות דברי המגיד מיטתה י"א מ"ל י"ט ר"ל ד' מבואר, דבנין ואריגה ודריסה וכדומה, אפילו עשאן לצורך אכילה לוקה, וקשה א"כ כיצד פסק הרמב"ם ש"מגבן ביו"ט אין בו אלא איסור דרבנן, אם לא שנאמר שדוקא בונה תנור וכדומה דאין עושין מלאכה באוכל גופא זה לא הותר ביו"ט, הא מגבן שיעושה באוכל גופא ומשווהו אוכל בפעם הוה, זה כדף משייטה אפייה וביטול ישרי מה"ת ומדרבנן אסור הואיל ואפשר לעשות מערב יו"ט, ק"ה, הביא ידעת הרמב"ם והטור שמלאכות המיוחדות לאכילה שהן למעלה מליטה כמו דייטה וקעורה, אין בהם איסור דאורייתא, והם יפרישו דהא דתנינא שר' אליעזר אומר שהמגבן והמחבץ ביו"ט לוקה היינו לוקה מכת מרדות, ק"ט, שכתב שלדעת ר' יהודה, מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותם מערב יו"ט, ישרי ביו"ט, ומכשירין היינו אפילו לעשות כלל, כגון סכין שנפגמה מותר להשיח'ז במשהזת של אבן ואפילו שיפוד שנשבר מותר לתקן ולעשות כלי ממש אם נשבר ביו"ט או אפילו שנשבר מערב יו"ט ולא ידע בו מערב יו"ט, ולפי זה לר' יהודה שפסקו בגמ' כוותיה א"כ אפילו בנין ואריגה ודריסה אם הוא לצורך אכילה ואי אפשר לעשותו מערב יו"ט ישרי מן התורה, ומי שסובר שהמגבן לוקה על כרחק שלא סבר כר' יהודה המתיר מכשירי אוכל נפש, ק"ב, שכתב - שיעל פי מה שאמר והובא בעהר הקדמתו של ר' יהודה ישרי מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותם מאתמול אפילו לא במלאכות המיוחדות לאכילה, א"כ נמצא שלדעת בית הלל דאמרינן 'מתוך' א"כ לא יצויר בכל המלאכות שילקה ביו"ט אלא או בשאפתר לעשותן מערב יו"ט, או בשאין בהן צורך היום כלל, קכ"א, שכתב שלדינא פליגי הפוסקים כיצד לפסוק במכשירי אוכל נפש, שהמגיד מיטתה סובר דעת הרמב"ם שאין היתר כלל במכשירי אוכל נפש גם כשאין אפשר לעשותם מערב יו"ט, ולכן במכשירין לטובל לוקה, ודעת הב"י היא שמכשירין שאי אפשר לעשותם מערב יו"ט מתירים מן התורה, ורבנן יש מהם שאסרו ויש מהם שהתירו, קכ"ב, נראה דצ"ל לצורך כלל אלא דלא בעי דווקא שיהא בה צורך לדידה, אלא סגי גם אם יש במלאכה הוה לפעמים צורך לשאר בני האדם, כמו

שפיר גם לר' אליעזר. דמשום הוצאה ליכא, ומשום מעביר איכא גם לר' אליעזר.

→ ואע"ג דמשמע בשבת שם דלגבי מכשירי מילה דוחה שבת אפילו איסור ארבע אמות ברשות הרבים לר' אליעזר, דאמר שם (דף קל סוף ע"א) פעם אחת שכחו ולא הביאו איזמל מערב שבת, והביאוהו בשבת דרך גגות ודרך קרפיות, שלא ברצון ר' אליעזר דשרי אפילו ברשות הרבים.

י"ל דשאני התם גבי מכשירי מילה דדחי שבת יליף לה ר' אליעזר מדכתיב ויחרא (ב"ב) וביום השמיני ימול בשר ערלתו, ואפילו בשבת (שם דף קלב ע"א), ופירש רש"י (שם ד"ה וביום השמיני), ומילה גופא דדחיא שבת אמרינן לקמן (שם) הלכה למשה מסיני, אייתר ליה וביום למכשיריה, וכיון דמילה גופא דדחיה שבת הוא הלכה למשה מסיני, ובא הכתוב להוסיף על הלכה למשה מסיני להתיר גם מכשיריה, אלמא דהכתוב קאי גם על הלכה למשה מסיני, ממילא קאי נמי על הלכה למשה מסיני דארבע אמות ברשות הרבים.

אבל שופר ולולב דעיקר קרא דביום לא אתי אלא על המכשירים, דטלטול לולב שאינו אלא שבות (סוכה דף סב ע"ב), או תקיעה בשופר שאינו אלא חכמה (ראש השנה דף כט ע"ב), לא צריכי קרא, ואם כן על כרחך קרא אתא למכשיריהם דדחי שבת, ואם כן י"ל דקרא לא קאי כלל על הלכה למשה מסיני שאינו מבואר בתורה, ולא אתי קרא אלא להתיר מלאכות שבת דמבוארות בקרא, אבל ארבע אמות ברשות הרבים דליכא רמז בתורה ואינו

העברת ארבע אמות ברשות הרבים שאינו מבואר בתורה אלא הוא הלכה למשה מסיני גם לר' אליעזר אין מכשירין דוחין, והיינו טעמא, כיון דטעמא דר' אליעזר גבי שופר ולולב מדכתיב (ויקרא כג. מ. כה. ט) ביום ודרשינן (שבת דף קא ע"ב) אפילו בשבת, ועל כרחך למכשירין הוא דאתא ק"י, ואם כן לא בא הכתוב להתיר אלא האיסורי שבת דכתיבי בתורה, מה שאין כן איסור העברה ארבע אמות ברשות הרבים דלא כתיבא בתורה מולן להתיר, ולכן גם לר' אליעזר איתא גזירה דרבה שמא יעבידנו ארבע אמות.

→ ועל פי זה ניחא מה הנקט רבה שמא יעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים, ולא קאמר משום חששה דהוצאה מרשות לרשות.

ועיין רש"י ותוס' בסוכה (דף מג ריש ע"א) - שרש"י (ד"ה ויעבידנו) כתב הוא הדין דמיני למיזבז ויוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, אלא שברוב מקומות וענינים אמרינן יש לחוש להעברה ארבע אמות, ואין לחוש להוצאה, כגון אם היה מונח בכרמלית או בקרפף או בגינה, דאין כאן איסור הוצאה דאורייתא ויש כאן איסור העברה ברשות הרבים, או הגבירו על מנת ליטלו ולא להוציאו ונמלך להוציאו פטור משום הוצאה אם לא עמד לפוש בינתים בדאמרינן במסכת שבת, וכתבו התוס' שם (ד"ה ויעבידנו), וטעם זה לא יתכן דגבי העברה נמי אם מתחילה נטלו על מנת שלא להעבידו ארבע אמות אע"פ שהעבידו אחריו כן לא מיהייב אם לא עמד לפוש בינתים, וטעם ראשון נראה, אי נמי מרשות היחיד לרשות הרבים את להו היצירה וליכא למיגזר, אבל ברשות הרבים וימנן דלאו אדעתיה ומעביר ארבע אמות, ולפי זה ניחא, דנקט ארבע אמות ברשות הרבים כדי דאתיא

מדכתיב במועדו אפילו בשבת, ועל כרחק למכשיריה הוא דאתי, דלפסח גופא דדחי שבת יליף לה בגזירה שוה דמועדו מתמיד, כדאיתא בגמ' בפסחים (דף סו ע"א), ועל כרחק במועדו אתי למכשיריה דדחי שבת, דתרי מועדו כתיב, דכתיב (במדבר טו ב) ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו בארבעה עשר יום בחדש הזה בין הערביים תעשו אותו במועדו.

וכתב התוס' יו"ט יפסחים פרק ו' משנה א' ד"ה במועדו בשם הספרי ובהעלתך פסקא סה דהו' דישון דבמועדו קמא יליף בגזירה שוה מתמיד דדחי שבת, ובמועדו בתרא אתי לרבות מכשיריה גם כן דדחו שבת, ועיין תוס' פסחים דף ס"ו ע"א ד"ה מה מועדו - שכתבו שהוא מהחוקת תנאים דאיכא למ"ד דאדרבה יליף מנראה תמיד מפסח.

וידוע דהרמב"ם (ספר המצות שורש השני) כל דבר דגמיר לה מגזירה שוה קרי לה מדברי סופרים, כמו קידושי כסף דגמר לה קיחה קיחה משדי עפרון יקדושי דף בי ע"א, ואע"ג דדאורייתא הוא, מ"מ כיון דאינו מפורש בתורה קרי לה דברי סופרים.

ואם כן הו' פסח ממש כמו מילה לר' אליעזר, דמילה גופא דדחי שבת הוא מהלכה למשה מסיני, ואתי ביום למכשיריה, ואם כן הכתוב קאי להוסיף על הלכה למשה מסיני לרבות מכשיריה, וכיון שהכתוב סמך על הלכה למשה מסיני, ואם כן בממילא אתי לרבות נמי ארבע אמות ברשות הרבים שהוא גם כן הלכה למשה מסיני כמו שביארתי לעיל.

ואם כן הכי נמי גבי פסח, כיון דהכתוב במועדו אתי לרבות ולהוסיף על הגזירה שוה שאינו מפורש בתורה להוסיף מכשיריה, ממילא אתי נמי לרבות ארבע אמות ברשות הרבים אף שאינו מפורש

רק הלכה למשה מסיני לא הו' בכלל היתר דקרא.

L

והא דמושמע בפסחים (דף סט ע"א) דלר' אליעזר ליכא גזירה דרבה, דאמר ולר' אליעזר נעבריה וכו', היינו דוקא במכשירי מילה, ומדמי הזאה למכשירי מילה, כדמושמע מפ"י רש"י (שם דף ס"א ע"א).

ונראה דהיינו טעמא דבעי למימר דלר' אליעזר דאמר מכשירי מצוה דוחה שבת, הכי נמי במכשירי פסח דוחה שבת גם לענין העברת ארבע אמות ברשות הרבים כמו במילה, משום דלכאורה יש להקשות מאי פריך ולר' אליעזר נעבריה דהא אמר ר' אליעזר מכשירי מצוה דוחין את השבת (שבת דף י"ב ע"א), הא שם יש לו לר' אליעזר קרא מיוחד למכשירין שדוחה שבת, גבי מילה אמר קרא (ויקרא יב ג) וביום השמיני אפילו בשבת ישבת דף ס"ב ע"א, ופירש רש"י (שם דף כ"ב) וישבתי, ומירה גופא דדחיא שבת אמרין לקמן הלכה למשה מסיני, אייתור ליה ביום מכשיריה, וכן לולב ושופר ומצה וסוכה ככולם יש קראי שמהם למד ר' אליעזר דגם מכשיריהם דוחה שבת, כדאיתא בשבת (דף ס"א ע"א) אבל בשאר מקומות דלית ליה קרא מיוחד על מכשיריהם לא דחו שבת, כדאמר התם אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן לא לכל אמר ר' אליעזר מכשירי מצוה דוחין את השבת, שהרי שתי הלחם חובת היום הן ולא למדן ר' אליעזר אלא מגזירה שוה, ומסיק דאתי למעוטי ציצית לטליתו ומזוזה לפתחו, ואם כן בפסח מנא ליה לר' אליעזר דמכשיריה דוחה שבת, וכן הקשו התוס' בפסחים שם (דף ס"ב ע"ב) ד"ה ומה.

אלא על כרחק צריך לומר דלר' אליעזר מכשירי פסח דדוחה שבת יליף לה

שיל"ת

ספר

התם סופר דרשות

השלם המפואר

מדך ראשון: לפני ימי הסליחות, ז"ך אלול, ראש השנה, שבת שובה,
יום כיפור

מרבנו משה ספרא רבא, גאון ישראל וקדושו, רבנו ופרשיו,
בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, ריש מתיבתא וריש גלותא,
מאור ישראל, רבן של כל בני הגולה

רבנו משה סופר זצוק"ל בעל שו"ת וחידושי התם סופר

אב"ד וריש מתיבתא דק"ק דרעזניץ, מאטערסדארף
ומשם עלה ונתעלה לעיר ואם בישראל ק"ק פרעסבורג המעטירה,
ושם חלקת מחוקק ספון, זי"ע

יצא לאור במהדורה חדשה, מושלמת ומפוארת, באותיות מאוירות עינים, בתוספת
דרשות ותיקוני טעויות על פי הגהה מדוייקת מכתבי יד, בותרות משנה, קיטוע ופיסוק,
פתיחת ראשי תיבות, תוספת אלפי מראי מקומות, ציוני השוואות, הערות והארות.

על ידי מבון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תובכ"א
תשע"ה

מהדורת נוסענצווייג

של ישראל למען ירבו ימיכם וימי בניכם לבלות בטוב ועדנה, ואפי"ה יהיה כימי השמים על הארץ, כל השנים כולם בלי הפסק. והיינו נמי דכתיב (משלי ט' א') כי בי ירבו ימך לבלות בטוב, ואפי"ה יוסיפו לך שנות חיים.

הנה רש"י פרשת כי תשא (שמות ל' ט"ז) כתב דשנות אדם מתשרי מנינן. והקשה הרמב"ן (שם פסוק י"ב) הא שנות אדם מיום הולדו מנינן כדקיי"ל בעירוכין (י"ח ע"ב). ולפענ"ד ס"ל לרש"י דודאי היה ראוי למנות לשנות עולם, אך הצדיקים מניסן מנינן, שהוא עיקר בריאת עולם העליון כיציאת מצרים ומתן תורה, ולשאר אינשי מתשרי מנינן שהוא הרת עולם הזה - ואמנם בעירוכין ובכל ענינים הנוגעים לכל יחיד ויחיד אי אפשר לחלק ולומר צדיק יהיה בן עשרים מניסן ורשע מתשרי, כי אדם יראה לעינים והאלוקים יראה ללבב (ש"א ט"ז ז), על כן מנינן כל אחד מיום הולדו. אבל כללות ישראל כשעושיין רצונו של מקום מונים שנותיהם מניסן, ואז כמדבר שנמנו אחר עגל ומנין חומש הפקודים היה גלוי לפניו ש[נ]יהיה למרגלים, כדאיתא במדרש דמייתי רמב"ן

שנת הצדיקים מניסן מניסן ויטת שאר אינשי מתשרי ובענין החוד מונים דבם אחד מיום הולדו

(במדבר א' ג') שא את ראש כמאן דאמר לקוסטינר סב רישיה דפלן, היות כן נמנו שנותיהם מתשרי.

והנה למנין שמים מונין מניסן דקיי"ל (ר"ה ז' ע"א) לתקופות מניסן מנינן, ואמנם לעניני הארציים לשמטה ולנטיעה

מנין שמים מניסן מניסן הארציים קרעו

הכל מתשרי מנינן, ועל כן הבטיחם כאן למען ירבו ימיכם כימי השמים על הארץ, כמניני שמים שהוא מניסן כן יהיה מספרכם מניסן, שנזכה ועמך כלם צדיקים (ישעי' ס' כ"א).

ואיתא פלוגתא פרק הקומץ (מנחות ל"א ע"ב) כימי השמים כגובה שמים או כדמרחקא שמיא מארעא. ונ"ל דאלו ואלו דברי אלוקים חיים - דגבוה שמים רומז לאנשים הפורשים מתאות העולם לגמרי, וכרשב"י (ברכות ל"ה ע"ב), וכאילו מגביה רגליו מהארץ ומתחיל לעוף לגובה השמים - אמנם מי שאינם פורשים ועובדים את השי"ת כר' ישמעאל, ואספת דגנך, ומ"מ דבקים בהשי"ת, הם הולכים על הארץ עד שיגיעו לשמים שכנגדו באופק והיינו מרחקי שמיא מארעא - ואורחא דמלתא בחורי ישראל אי אפשר להיותם כרשב"י, והם כרחקא שמיא מארעא, והזקנים גדולי ישראל דעבדי כרשב"י הם כגבוה שמים מעל הארץ. והיינו למען ירבו ימיכם הזקנים, וימי בניכם הבחורים, כימי השמים על הארץ, לכל מר כדאית ליה, למר כמה דמרחקי ולמר כמה דגבחי וק"ל.

הזקנים פורשים מהעולם ומאילו עפים העננה השמים. הזקנים על הארץ עד שיגיעו למרחק

דכפיו (לשחרית) יום ב' דראש השנה שמו מפארים - יסד רבי שמעון הגדול בחרוזים המתחילים חיכם חניטיו וכו' טבעו בחול וכו'. והוא נגד ש"ס דר"ה ריש פרק יו"ט של ראש השנה (כ"ט ע"ב) דמסקינן שופר אינו דוחה שבת

משום שמא יעב דכתיב (ויקרא כ"ג קודש, כס"ד דר דלא נדחו דברי לא נעלם ממנו שצריכים בלולב קושית הש"ס דאצטרי

והבי פירושו, דמילה (י) מכשירי שופר ד כ"ט א' יום ולתקיעה גופא מלאכה היא, א ס"ל ליום ולא שם ד"ה הא) י איצטריך זכרון אפילו בשבת, י זכרון ולא תרועה שופר וצריך לע חוץ לתחום או ברשות הרבים, ויהיה רק זכרו נפרש

ומעתה ר' לוי אלא : יעבירנו ויעבירו בשבת, ולשופר לאו מלאכה למכשירים, אם יעבירנו, על כן תרועה, לומר ב את השבת, נחטאת, ונהי ד התורה דלאו מל שמא יעבירנו :

לדעת המונים איצטריך זכרון תרועה לומר טמכטידי שופר אינם דוחין שבת

תקיעת שופר אינה מלאכה, ודבין גורו טלא לתקוע בשבת שמא יעבירנו ואיכא איסור חטאת

ב. כע"ז בשו"ת ה"מ ס' א' ד"ה נתורה. ג. ראה בברכות שם דר' ישמעאל ילוי מודכתיב "ואספת דגנך" (דברים י"א י"ד) הנהג בהן מנהג דרך ארץ, ולא כרשב"י דס"ל דצריך לפרוש מלאכה ולעסוק בתורה. ד. "חכם חניטיו לתקוע בנה חדש, יום זה אם יקרה בשבת קדש, זכרון תרועה מקרא קדש, טבעו אם בחול יבואכם, צו לתקוע בכל גבולכם, יום תרועה יהיה לכם".

משום שמא יעבירונו. והפייטן יסד משום דכתיב (ויקרא כ"ג כ"ד) זכרון תרועה מקרא קודש, כס"ד דר' לוי שם. ועל כן נלע"ד דלא נדחו דברי ר' לוי, ור' לוי גופיה לא נעלם ממנו טעם של שמא יעבירונו שצריכים כלולב ומגילה, ולא נעלם ממנו קושית הש"ס הא לאו מלאכה היא דאצטריך קרא למעוטי.

התורה, ודברי ר' לוי קימים וגם דברי הפייטן א"ש.

L

תוקעים ומריעים כשהם יושנים וכשהם עומדים לערב השטן
 (ר"ה ט"ז ע"ב). י"ל דסברא תקיעה פשוטה סימן חירות, ותרועה גנוחי גנח מצר הצורר, ואם כן בארץ ישראל כשהם יושבים על אדמתם שייך תקיעה פשוטה, וכשהם עומדים בגולה, כי עמידה רומזת על גלות ויסורים כפירוש רש"י באתם נצבים (דברים כ"ט י"ב), ואם כן כשהם עומדים בגלות ראוי להריע. אך קשה מאי טעמא תוקעים ומריעים בין כשהם יושבין על אדמתם וכין כשהן עומדים בגולה, ומשני אין הטעם כנ"ל, אלא לערב התרועה מירת הדין בין ב' תקיעות חסד, לבטל הדין חד בתרי, והיינו לערבב השטן.

בין כשיושבים
 בא"י ובין
 כשעומדים
 בגלות תוקעים
 ומריעים, למה
 התרועה יותר
 הדין כפי
 תקיעת חסד

ל"ז זכרון תרועה
 אין זכרון לעשות
 ומחל הכסיל
 לראש השנה
 נפרד עשו
 מיעקב

בש"ש יצא
 עם ארשתם
 צריכים שיהיו
 ימים לר"ה
 טעמים השני
 מיעור זכות
 יצאת עם
 התרועה

והכי פירושו, דהנה בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת קל"א ע"א) ס"ל לר"א מכשירי שופר דוחה שבת, דכתיב (במדבר כ"ט א') יום תרועה אפילו בשבת, ולתקיעה גופא לא איצטריך דהא לאו מלאכה היא, אלא למכשירים, וחכמים ס"ל ליום ולא בלילה ע"ש בתוס' (ר"ה שם ד"ה הא) שנדחקו. ולפענ"ד להא איצטריך זכרון תרועה, דלא נימא ביום אפילו בשבת, קמ"ל לפעמים יהיה רק זכרון ולא תרועה, והיינו בשבת ולא הוכן שופר וצריך לעשות שופר חדש או הוא חוץ לתחום או צריך להעבירו ד' אמות ברשות הרבים, קמ"ל דלא דחי שבת ויהיה רק זכרון ולא תרועה, וממילא נפרש יום ולא לילה.

לדעת החכמים
 איצטריך זכרון
 תרועה לומר
 שמכשירי שופר
 אינם הדין שבה

ומעתה ר' לוי ידע טעם שמא יעבירונו
 אלא הוא גופיה הוי קשיא ליה יעבירונו ויעבירונו, הא כתיב יום אפילו בשבת, ולשופר גופיה לא איצטריך דהא לאו מלאכה היא, אלא על כרחך למכשירים, אם כן מאי טעמא נגזור שמא יעבירונו, על כן חידש ר' לוי כתיב זכרון תרועה, לומר בשבת לא ידחו מכשירי את השבת, נמצא אם יעבירונו חייב חטאת, ונחי דתקיעת שופר מותר מן התורה דלאו מלאכה היא, מ"מ רבנן גזור שמא יעבירונו דאיכא איסור חטאת מן

תקיעת שופר
 אינה מלאכה
 רבנן גזור שלא
 לתקוע בשבת
 שמא יעבירונו
 ואיכא איסור
 חטאת

א פורשים
 ס וכאלו
 לגובה
 ה
 ים
 על
 עד
 למרחק

ובר
 אינו
 בת
 זכרון
 וכן יסד

לחדרי לבו, אך לכשיגיעו ימי הסליחה הם ימים הנוראים אז יעשן אף ה' באיש ההוא.

והיינו אתם נצבים היום כלכם שוים לפני ה' אלוקיכם, כי אינו בוחן לבות היום, ועל כן פן יש ביניכם אשר לבבו פונה היום דייקא, כיון שהיום איננו יום הדין והסליחה, ויחשוב בשרירות לבי אלך, כי אין הקב"ה דן על המחשבה זה היום דייקא - ואמר עכ"פ לכשיגיעו ימי הסליחה לא יאבה ה' סלו"ח לו, כי אז דייקא בימי הסליחה יעשן אף ה' באיש ההוא. ומסיים על זה הנסתרות לה' אלוקינו, ואינו בכלל ערכות על מחשבות חדרי לבבו של זה, אבל הנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת.

היום, היום, היום "כלכם שוים" כי ה' בוחן לבות רק בימי הסליחה, ואז ידון על המחשבות.

התורה, ופורקים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ (כאבות פ"ג מ"ה), ובהיל השטן, אך לא בהיל לגמרי, כי אולי לא קבלו על עצמם רק תורה שבכתב, ולא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תורה שבעל פה (כגיטין ס' ע"ב), על כן בהיל ולא בהיל, אמנם כשחוזרים ותוקעין על סדר הברכות שתקנו חז"ל, דסדר הברכות דרבנן, וחוזרים ותוקעין שם, והרי עוברים על כל תוסף, ועל כרחך דברי חכמים הם בעינינו כתורה גמורה ככל אשר ירוך, הרי קמן שקבלנו עלינו עול מלכות דרבנן, או בודאי בהיל.

ואמרת, יש לחקור מדוע מברכין לשמוע קול שופר, ובתפלה מברכין שומע קול תרועת עמו ישראל, ולא אמרינן קול שופר בתרווייהו או קול תרועה בתרווייהו. וי"ל דבראש השנה לא נזכר שופר בהורה, כי אם יום תרועה וזכרון תרועה, אך שיהיה בשופר הוא מתורה שבעל פה מגזירה שוה חדש השביעי מיום הכפורים תעבירו שופר תרועה (ר"ה ל"ג ע"ב). ועל כן בתקיעות שהם דאורייתא מתורה שבכתב רצו חז"ל לרמוז בנוסח הברכה קבלת תורה שבעל פה, על כן מברכין לשמוע קול שופר שהוא מגזירה שוה תורה שבעל פה - וסדר הברכות שהם מדרבנן לא יתחמץ לבב אנוש שבשרירות לבם הולכים חז"ל ומתקנים מה שירצו, והוא חוץ מתורה שבכתב, על כן מברכים שומע קול תרועת עמו ישראל שהוא לשון הכתוב ב"קרא בהדיא בראש השנה."

בברכה התקיעות הזכרונות "שופר", לומר קבלת התשבע"פ, ובתפלה "תרועה", שהיא לשון הכתוב

לתרין קושית ו שבערב מתענים, ובמדרש הגדולים מתענינ גדולים הרבה, והי אם אלו יוצאים במיעוט הדורות ו ימצאו מנין עשו ברוב עם הדרת ומצוה להרגיש עז כן ההכרח שגם הגדולים, כדי לע

והיינו דאמרינן באשמורת כסאך חסד ואמה יחדיו נמתיק סוד ברגש. פירוש, בשו מכון כסאך היה ואמת הם יקדמו הקטנים, ואשר יחז קטני קטנים כמונ אלוקים נהלך ברג' המה אצי

אי נמי י"ל, בודא על עסקי מדיו יצדיק משל המדרע פניו, אך כשהמלך והעניים לחלק להב בערבוביא, או העני מחברו קודם את ח הראשונים בא הקב על העסקים יצאו

יא. עיין לעיל סליחות ע"ב. יג. עיין להלן

כ

בפרק קמא דר"ה (ט"ז ע"א) מפני מה תוקעין ומריעין כשהן יושבין וחוזרין ותוקעין כשהם עומדין לערבב השטן. וכתבו תוס' (שם ע"ב ד"ה כדי) בשם ירושלמי דבזימנא קמייתא בהיל ולא בהיל, ובבבתייתא ודאי בהיל. י"ל על פי מה שהקשו תוס' (שם ד"ה ותוקעים) איך חוזרין ותוקעין הא קעבר על כל תוסף, וחירץ רשב"א דכל דתיקון רבנן לית ביה לא כל תגרע ולא כל תוסף, שזהו תורה ממש, דכתיב (דברים י"ז א') לא תסור, וכתיב (שם פסוק י') ככל אשר ירוך - והנה תקיעת שופר הוא לעורר העם לקבל עול מלכות שמים, כמו שאמרו חז"ל (ר"ה שם) המליכוני עליכם, ותוקעין אחר קריאת התורה לקבל עלינו עול

בתקיעות המשימה אין כל תוסף, ורבנן תקינן ואזימנא השטן למנוחי דהוא שסובלני גם תוסבע"פ

י. ע"ע להלן ראש השנה הדין יא [ו' א] ד"ה למה. (שער יוסף).

סבימונים שמעזו להם' וסלכו זדרכיו אך לא עשו ככל יכולתם כי ה' אפסר להם לעשות יוחר מומם שעשו הכה עליהם נהקסה פגרים וחזועם יחד הסצרים להכניע לזבם זלגטוה על שהחטלו בעצזות ה"ח והסתחעה על אשר עשו ושמרו זדרכיו הכל ככ"ל וזם יזואר הוצאמר בצרכות ר"א חגס על לגזי' ר"י חזי' לר"א דהוי קא צכי אל"ל מ"ע קא צכי ער הכי נקטינין מה עהוך השחוק קי' יפה לו מחוך צכי' קי' רע לו ח"ו אל"ל קא צכינא על האי שופרא דבלע צארעא ופי' על ר"י פהי' יפה חואר כזוע והנה הענין הוא מחוקר הצכה דמו"כ אם הוא עטצע אם מה מחוך צכי' קי' רע לו ח"כ איך חמר לו שלא יצכה ו"ו קוף קוף אין עלם לכגד ה' ואמוכס זדרכיו הכ"ל יוצן כי הספטר מעולמו צבוא אחיחו לחקוף הציתה והנה מי שחאסף די יכולתו ובלה כל יוני בעצזות ה' ויודע צעלמו סזיכה זדינו אז יערצ ויזוסס לו מוחו כי ישוב לציחו לחזות זכועס ה' ור"כ מה מחוך השחוק עשאל"כ וי סיודע פהיו לו זיכולתו לעשות יוחר מומם שעשה יחטרע ויכנע לזבו על כלות זמנו, ומה מחוך הצכי' וע"כ ר"א אף כי קצן חורה ואסף צציו די וסוחר אך עוד הכאיז לזבו שלא חסף עוד יוחר ויוחר ואמוכס ה' כזון שתתגדל אללו חענת ה"ח וישנה צבואו לצקר צהיכלו יוחר מחטר יעלז על הסרשלות עעט צעו"ל בעצזותו כחטר הארכנו זדרוש פ' וחתחנן צעיתת ז' צכי חחקן ע"ס ע"כ ליה סקצ"ה לחחקן שלא ילא מן העקדס אף פהיו מן הראוי להחאונן ולהתחלז על מיחת סכי צכיו פהיו גדולים מועסה ואחקן אך שלא יחולל שוחת יוני המיילואים ונדחם אזילתו מפני שוחם של ית"ס ע"כ חמר לו ר' יוחנן שלא יצכה אך יתגדל צענין יוס גשחו לצקר צהיכל ה' וימות מחוך השחוק והסייז לו ססן חמה שעל מיחת עלמו אין ראוי סיצכה חמוכס ראוי' סיצכה על מיחת לדיקים שמתו מן העולם ועל חותן אשר עוד ימוחו וחמר על האי שופרא דבלע צארעא :

ובן שאלו העלכתי' להקצ"ה מפני מה אין חומרי' הלל צר"ה ויס"כ כי ראויס לעשות צה' ואף שהחטלו בעצזות ה"ח צכל השכס מ"ו עתה חחל סכס וצרכותי' ויחעכנו כעל כל עוז והסייז להס הקצ"ה סו"ע ראוי לצכות על סלדיקי' סנערדו מהס ומחו והלכו לעולמוס וחמר ספרי חיים וספרי מתיס שחוחיס לפני גלוי וידוע לפני כוה לדיקי' שמתו מעעס וכל אלו הג' חרועת סזכרכו סכס סס דוקא כשחל ר"ה צחול אלז כשחל ר"ה צצנת יתי' עוכג סצת וסוחת סכפס אשר צו דוחס הסחועות כי הסחועס של שוחס סצארכו לעיל לא יתי' כספס מן היס כגד עוכג יוס השצת כזוצן, וחמוכס הרנוצ"ן כ' צס' חמר על הסחוב זכרון חרועס חקרא קודס וז"ל ולא פי' הסחוב עעס המלוס הזאת לעס הסחועס ולעס כלערך לפני ה'

זכרון יוחר מוצאמר הימים ולמה ירוס להיות חקרא קודס כלל אלז מפני שחוא צחלוסו של יס"כ צר"ה נראה כי צו יתי' דין לפניו יתצנך כי צס ידין עמיס צר"ס ישוב לכסא שופט לרק וחס"כ צי' יוני חסוצה יסא לפסע עזדיו ונרחה צכחוצ הענין כחטר כודע זישראל מפי סנציאייס וחצות הקדוסיס ור"כ מדצרי הרנוצ"ן אלו נראה כי חקיעה של ר"ה וכל הענין הוא רק להקדים ולהליע על יס"כ אשר יזואו אחריו ואלולל חקיעה של ר"ה אפטר אין מחילת וכסרת עון ציה"כ וכענין שהקדמונו לעיל מחמר חז"ל כל סנה סאין מריעיס עליה צחחילתה מריעיס עליה צקופס ר"ל וצפרעו קוד חקיעות הוא גדול למאוד ח"כ עמדו חז"ל לחקן דצר גדול סצצטיל סצות דרצבן גזירס סוא יעציינו ארצע חמות צר"ה יחצטל מלות חקיעת שופר צר"ה סחל סצצת ועמדו צהצטתס זו כי אף אם לא יחקעו שופר צר"ה עם כל זה לא יתי' מריעיס עליה צקופס אך יתי' כפרת עוכס ציה"כ כסדרן, וחמחתי צזה סנוך סכחוצ וקכחח לסצת עוכג לקדס ה' וכווצד וכצלתו מועשות דרכך ודרשו חז"ל לקדס ה' מכווצד זה יס"כ, ובהכ"ל יתי' הסנוך לכזון וקראת לסצת עוכג סיהי' עוכג סצת דוחס מלות חקיעת שופר של ר"ה ורעפ"כ לקדס ה' מכווצד סיהי' מחילת עוכות ציה"כ כמו עם הסקיעת, והצן צזה, **ויש** **לעורר** **צבוא** **לחיות** **האנשים** אשר לא יאזינו צכל הסנה על דח"ל ויעצרו על הגזירת וסציחות ועחם ישמעו לדצרי חכמינו ז"ל צלי לחקיע צר"ה שופר איך יגן עליהס מורה דרצבן זחא אשר חקל להס לעצור עליס איך חעמוד לסס צבוא היוס הגדול והסורא צוהס חסי' כפרתס, מה יענו ומה יעשו ציה"כ כי לא יכופר עוכס :

דגה דרס ר"ח סקהל חח כל העס סחכסיס הנסיס והטף, אם חכסיס צלו ללעוד נסיס צלו לסמוע טף לזס צלו כדי ליתן סכר למוציאיהס וסייניו סס אין דור יתוס סר"ח צן עזרי' סרוי צחוכת, וכל כי סנה סדיקדוקיס צס רצו ועלמו מלספסר, וציאור מוחמר הזס יוצן מאליו כי סלעס הזחת חכסיס צלו ללמוד וכו' הוא קייע לסחנות טף לזס צלו כי חתיכות מוצטלים מללמוד ועסמוע, וחמוכס כ"ל לומר קלת ע"ד דכוש, דחנה סוג"ל צסי' סו"ג סק"ל רלה לומר דאף צכסיס סייך חיכוך וסאף האס מלוס לחכך חח צכס ע"ס וכלס לחלק צין חח דחיר דף כ"ח ע"ס ועיי' צוחלית הסקל ועוד יזואר לקען צס"ד והנה חסז"ל חכי נסי' צנחי זכיין דכערי לגצנייהו עד דחחו מצי מדכסא ומדסכין צנייהו לסלמוד חורה וצחנות מחער זה לריך סנה כי יחואר רק אם כחמר דאין מלווס ועוסה אין לו זכות כמו המלווס ועוסה כי אל"כ צחמת לא יקסה חכי נסי' צנת זכיין כי חקיימיס סרנה מלות וכמעט כל מ"ע שסוזן גרמס חקיימיז ג"כ כמו סחכסיס ויושצין צקוכס

שיל"ת

ספר

תורת משה

על התורה

השלם והמפואר

שמות

מרבנו משה סופר זצוק"ל

בעל שו"ת והידושי "חתם סופר"

יצא לאור במהדורה חדשה מושלמת ומפוארת
על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר בתנ"ך
ע"ש החתם סופר ז"ל
ע"ה"ק ירושלים תשכ"א

מהדורת נוסענצווין

לומר דרך שיכנה בית ואחר כך ישא אשה, הא לא מיירי בנשואין אלא מזנות, על כן הקדים אשה לבית, וק"ל.

אשר לרעה.

(כ ד)

אותיות של עשרת הדברות המה כמנין כת"ד, כמנין תרי"ג מצות הן ושבע מצות דרבנן, כן הובא בספר עיר דוד ה"ט בשם הקדמת סמ"ג ר"י. ויש לרמוז השבע מצות דרבנן בתיבות אשר לרעה, א' אבילות, זה שבעת ימי אבילות (ירושלמי כתובות פ"א ה"א). ש'

74
כת"ד אותיות בעשרת הדברות, תרי"ג כנגד תרי"ג מצות זו אותיות אחרות 'אשר לרעה' נגד 'א' מצות דרבנן ונרמזו בדאשתי התיבות

שמחה, זה שמחת חתן וכלה בשבעת ימי המשחה, שהיה הקנת משה רבינו ע"ה (שם). ר' רחיצה, זה נטילת ידים (עירובין כא ע"ב, שבת יד ע"ב). ל' לחם, שהוא פת גוי, ועמו נכלל בשולי נכרים (עבודה זרה לה ע"ב). ר' רשויות, זה עירובי חצירות ושיתופי מבואות (עירובין ושבת שם), אשר כלעדיהן המה רשויות מחולקות ואסור להכניס ולהוציא מזו אל זו. ע' עמלק, זה מקרא מגילה שקאי על מחיית המן ואנשיו שנהרגו אז ביי"ג אדר שהמה נצר זרון מזרע עמלק. כ' כהנים נס"א חנוכה שנחקן על ידי כהנים רבנן.

L

ר"ח. ראה במדרש (במדבר רבה ג טו): "וכן את מוצא תרי"ג אותיות יש מן אנכי עד אשר לרעה כנגד תרי"ג מצות. זו יתירות כנגד זו ימי בראשית, ללמודך שכל העולם לא נברא אלא בזכות התורה". וראה עוד של"ה (שער האותיות אות ב"ה א ד"ה כתוב ואכתב) וז"ל: "גם עשרת הדברות מסיימן 'אשר לרעה', והנה כתבו המחברים בעשרת הדברות יש תרי"ג אותיות כמנין כת"ד תורה, ותרי"ג אותיות הם הדינים לתרי"ג מצות, בכל אות מצוה אחת, ובשבע אותיות הנשארות מה הן משמשות. דיברו מזה הקדמונים, יש אומרים שהן נגד שבע מצוות דרבנן, ויש אומרים עיניים אחרים". ר"ט. ל"מ. רב. בהקדמת סמ"ג למצות דרבנן (בסוף מנין השנין) כתבו: "אחרי שסיימו מצות עשה של תורה נהל לבאר מצות עשה שהם מדברי סופרים, ומהם מדברי נביאים, והם חמט מצות, מצות עירובין, מצות אבל, מצות תשעה באב, מצות מגילה, מצות חנוכה, וכבר בארנו מצות נטילת ידים שהוא מדברי סופרים בהלכות ברכות". וצ"ע כי אינו מונה אלא שש מצות, וכן מונה תשעה באב, ואינו מונה שמחת חתן וכלה ופת עכו"ם. ועיין הערה רכב. רכא. נראה דצ"ל: "נר". רכב. ובדרשות (הוד תקנו ד"ה אשר לרעה, מהח"ק רצ"א א') מנה מרן המצות באופן אחר: אמרו הו"ל כת"ד אותיות בעשרת הדברות, תרי"ג נגד תרי"ג מצות, זו אותיות האחרונות אשר לרעה נגד זו מצות דרבנן, והם אבילות, נטילת ידים, עירובין, פת בגם ויין מיסתם, העניות, פורים, חנוכה, וכמ"ש סמ"ג, וכל זה כתוב בפיוט דשבועות ולא מצאנו. ונ"ל דמרוכזים באותיות אלו, א' אבילות, דאסמכוהו אויעש לאבין אבל שבעת ימים (בדאשתי נ"ו) והוא היה מוקדם משארי מצות דרבנן והוא מתקנת משה רבינו ע"ה, ש' שטיפה, היינו נטילת ידים שתיקן שלמה המלך ע"ה, ואסמכוהו על קרא וידיו לא שטף במים (ויקרא טו יא, הולך קו ע"א), ר' רשויות של שבת, היינו עירובין שתיקן שלמה המלך ע"ה ושבת יד ע"ב). ל' לחם, הוא פת בגם ויין מיסתם שתיקן הניאל בבבל קודם גלות צדקיהו (דניאל א ה), ומוסמך אקרא יאכלו לחמם טמא בגים (ויחזקאל ד יג), ואל תלחם לחם ר"ע ע"ן ומשלו כג ז) ר"ת ער"ל, לחמו של ערל, ר' רביעי, הוא צום הרביעי חמישי שביעי עשירי כדכתב בקרא שתיקנו אחר חורבן גלות צדקיהו (מרים ה יט), ע' עמלק, הוא פורים מחיית עמלק שקיבלו סמוך לבנין בית שני. כ' כהנים, הוא חנוכה שעל ידי חשמונאים שנקרא על שם כהנים דוקא כמ"ש רמב"ן ריש פרישת בהעלותך (במדבר ח ב), והוא מצוה אחרונה שבימי בית

וכל אשר לרעה.

איתא בספרים רבנן אות ב"ה א

שלכך אותיות הלוח תרי"ג אותיות נגד תר

עד אשר לרעה, והנגד שתי תיבות אשר לרע

דרבנן. ויש לבאר ה

התרי"ג אותיות עד

דאיתא בספר חובת

ד"ה ואמרת) דחובת

תכלית למספרם דהיינו

הלבבות אין מספר, ד

יותר ויותר מגדולת ד

שמו. והנה איתא במי

בלימוד הלל לנכרי או

על רגל אחד דהיי

כמוך ר"י, ופירש רש

דעלך) דגם הקב"ה נ

(משלי כו י) רעך וריע

לכן רמוז התורה דו

תרי"ג אותיות הלוחות נגד תרי"ג מצות הם עד אשר לרעה, כלומר עד אהבת הקב"ה, כי מצות הלבבות אין להם שינוי

שני, ושאר מצות דרבנן ד (ה"ג ש"ו ד"ה והנה מהר"ם ידים ושניות לעיריות שתי נביאים ביהוקאל זכריות, ה ר"ח. רכב. שם בגמרא על מנת שתלמדני כל ה לפני הלל, גיריות, אמר ל זה הקב"ה, אל תעבור עי ממש, כגון גולה גפה נ"או (דהא מילתא) הוא (לדעת " דברות, הוא ה"בית "עקנו לעיל במאמר הקודם. ויקרא טו ע"ב וטו ע"א, ובשל

74

וכל אשר לרעה

(ב יד)

דוקא עד אשר לרעך, כלומר עד אהבת
הבורא יתכרך, כי מצות הלבבות אין
להם שיעור.

תרי"ג אותיות
הלוות נגד
תרי"ג מצות הם
עד אשר לרעך
כלומר עד אהבת
הקב"ה כי מצות
הלבבות אין להם
שיעור

איתא בספרים רבג (שלי"ה שער האותיות
אות ב"ת א ד"ה כתיב ואהבת)
שלכך אותיות הלוות תר"ך אותיות,
תרי"ג אותיות נגד תרי"ג מצות דאורייתא
עד אשר לרעך, והנך שבעה אותיות של
שתי תיבות אשר לרעך נגד שבעה מצות
דרבנן. ויש לכאר הכוונה מה דמסיים
התרי"ג אותיות עד 'אשר לרעך', על פי
דאיתא בספר חובת הלבבות (בהקדמה
ד"ה ואמתי) דחובת איברים יש להן
תכלית למספרם דהיינו תרי"ג, אבל חובת
הלבבות אין מספר, דבכל יום ויום מכין
יותר ויותר מגדולת השם ואהבת יתכרך
שמו. והנה איתא במסכת שבת (לא ע"א)
בלימוד הלל לנכרי אחד כל התורה כולה
על דגל אחד דהיינו ואהבת לרעך
כמוך רב, ופירש רש"י ז"ל שם (ד"ה
דעלך) דגם הקב"ה נקרא רעך, דכתיב
(משלי כו י) רעך ורוע אביך אל תעזוב.
לכן רמו התורה דתרי"ג מצות היינו

אשר לרעה

(ב יד)

תרי"ג אותיות
הדביות
לאברהם יצחק
יעקב רמז לאה

מצאתי כתוב (בעל הטורים כאן) בעשרת
הדברות יש עק"ב תיבות
ועשרה דברות, אותיות יעק"ב רכה. והנה
ראשי תיבות הדברות הם ג' עשיין א'נכי,
ז'כור, כ'בד ראשי תיבות כ"ח, וזי"ן
לאוויז המה ז' למדי"ן גימטריא ר"י, עם
כ"ח גימטריא רחל, הרי כאן יעקב ורחל.
אם תצרף יו"ד דברות עם רחל גימטריא
רמ"ח כמו אברהם, ואם תסיר ממנו
למ"ד של לא יהיה לך, דאנכי ולא יהיה
לך בדיבור אחד נאמרו (ילקוט שמעוני
ירמיהו רמז רסו), אם כן ראשי תיבות של
הדברות רק ר"ח גימטריא יצחק, הרי
אברהם, יצחק, יעקב, רחל.

ואותיות כת"ריכו המבין יבין שרומז
על מדרגות לאה תשובה יכו,

שני ושאריו מצות דרבנן המה סייגים גזירות ותקנות לתורה ולא כעין מצוה כוחדשת. וע"ע בדרשות
(ה"ג שני ד"ה הנם מחזיק ק"ה ה) שנתה מרן הו' מצוות הרבנן קצת בענין אחר: "עירובין ונטילה
דיב ושניות לעיוות שתוקן שלמה המלך ע"ה כונה הקדשו וזין נסך של הניאל, ד' צומות שתוקנו
נביאים ביהוקאל וזכריה, ועודת חובת דזכריה, ופזורים". רכג. ראה לעיל במאמר הקודם ובהערה
ד"ה. רכד. שם בגמרא (ופירש"י): "שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמואי אמר לו גיירני
על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על דגל אחת, דחפו באמת הבנין שבידו, בא
לפני הלל, גייריה אמר לו דעלך סני לחברך לא העביר (ד"עך ור"ע אביך אל תעזוב (משלי כו י)
זה הקב"ה, אל תעבור על דברו שחרו עליך שנאוי שיעבור הבירך על דברך. לשון אחר, הבירך
מוטו, כגון גולה גבה נאוף והוב המצות, זו היא כל התורה כולה, ואידך (שאר דברי תורה) פירושה
(דחא מילתא) הוא (לדעת ארזה דבר שנאוי), זיל גמור (ותדע). רכה. היינו עק"ב תיבות בצירוף
" דברות, הוא תיבת 'יעקב'. רכו. ד"ש תר"כ אותיות בעשרת הדברות כמנין 'מתר'. כמ"ש מרן
לעיל במאמר הקודם. רכז. שודש התשובה הוא בבינה הנקראת אימא יצילאה (ראה בזהו פרשת
יקרא סו ע"ב וטו ע"א, ובש"ל מסכת יומא פרק הולת אור אות קמג), והוא סוד לאה הנקראת אם הבנים
שמחה (אחד פרשת יצא קטו ע"ב).